

HALSEN 11

Breda Gatan 5

DJURGÅRDEN

GENOM KÖRPORTEN SKYMTAR
GÅRDSBEBYGGELSEN. K. SALIN, FÖRE
1924, SSM:S ARKIV, F 3427.

Halsen 11 är ett gott exempel på en byggnad i Djurgårdsstaden med en stomme som förmodligen är uppförd under tidigt 1700-tal och en påbyggnad från omkring 1800-talets mitt.

Gatufasaden har en typisk 1800-talskaraktär och byggnadens inre bevarar enstaka detaljer från 1700- och 1800-talet, till exempel en rokokokakelung.

Halsen 11 är blåvärderat enligt Stockholms Stadsmuseums kulturhistoriska klassificering. Detta innebär att fastigheten har ett synnerligen stort kulturhistoriskt värde.

MILJÖBESKRIVNING

På Djurgården fanns under 1600-talet Båtsmansvarvet (senare Galärvarvet). Amiralitetet disponerade marken där Djurgårdsstaden är belägen. År 1668 anlades här en vårdinrättning för "förlammat och wanfört sjöfolk" som 1675 kompletterades med en kyrkogård.

Inrättningens bebyggelse, som var den första antydning till den nuvarande Djurgårdsstaden, utgjordes av fjorton små stugor som timrats på Åland. Flottan flyttade 1680 till Karlskrona och tog med sina sjuka.

År 1724 anlades ett nytt skeppsvarv på flottans mark. Området delades 1735 upp i gator och kvarter efter en plan som stadsingenjören Petrus Tillaeus upprättat. Enligt planens intentioner uppfördes en rad timrade stugor som uppläts med tomträtt av Amiralitetskrigsmanskassan för timmerarbetarna vid varvet. Planen med smala gator som följer den kupe-rade topografin är väl bibehållen och stugorna utgör ännu stommen i många av dagens hus.

Djurgårdsvarvet övertog varvsverksamheten 1768,

**SOM FLERA ANDRA BYGGNADER I
DJURGÅRDSSTADEN BYGGDES HALSEN 11
PÅ MED EN VÄNING VID
1800-TALET. FOTO: J. MALMBERG.**

**KÖRPORTEN FRÅN OMKRING 1800 ÄR
KRÖNT AV EN TREKANTSGAVEL BUREN
AV KONSOLER.
FOTO: J. MALMBERG.MALMBERG.**

och redan året efter erbjöds de boende att köpa ut sina tomter. Under 1800-talet på- och tillbyggdes de flesta husen. År 1849 gavs dispens mot stadens förbud att bygga i trä, ett förbud som inte efterlevdes i Djurgårdsstaden på grund av dess isolerade läge. Sedan staden tagit över området vid Djurgårdsvarvets nedläggning på 1860-talet blev bebyggelsens strikt marina anknytning svagare. Byggnaderna gjordes om till flerbostadshus eller vårdshus. Den sociala homogeniteten som dithills kännetecknat området ändrades.

När Byggnadsstyrelsen tog hand om förvaltningen av den älderdomliga bebyggelsen 1954 lades en

bevarandeplan fram. Moderniseringen och upprustningen av de illa åtgångna husen var ofta genomgripande och rena återuppbyggnader förekom. Genom ett markbytesavtal med staten kom stora delar av området i stadens och Stadsholmens ägo 1985. Djurgårdsstaden är en av de kulturmiljöer inom staden som klassats som riksintresse för kulturmiljövården.

Djurgårdsstaden utgör Stockholms äldsta bevarade samlade stadsbebyggelse efter Gamla stan. Till skillnad från andra områden i staden dominerar trähusen i stadsdelen. En- och tvåvåningshusen representerar både tillkomsten på 1700-talet och utvecklingen under 1800-talet med på- och till-

**DEN TIDIGARE GÅRDSBEBYGGELSEN
REVS DÅ ANDRÉEGATAN DROGS
FRAM 1924. FOTO: J. MALMBERG.**

byggnader i tidens panelarkitektur. Med bibehållet gatunät och plank som avgränsar de små grönskande gårdarna bevaras karaktären av förindustriellt arbetarsamhälle. Intrycket förstärks genom ålderdomlig gatubeläggning och belysning. Den höga, relativt enhetliga flerbostadsbebyggelsen i söder ger en skarp kontrast till den förindustriella stadsdelens skala.

HISTORIK

Kvarteret Halsen mellan Breda Gatan och Andréegatan består av fyra fastigheter. Redan på Tillaeus plan över området från 1736 var de fyra tomterna bebyggda. Kvarteret var då bredare än idag med gårdar som sträckte sig mot öster. När Andréegatan drogs fram på den östra sidan 1924 revs gårdsbebyggelsen inom kvarteret.

Den förste kände ägaren av fastigheten var skeppstimmermannen Hans Svanberg år 1736. En fastighetsvärdering från 1767 omnämner inredd vind och utvändig trappa. På en karta över området från 1776 avbildas tomten bebyggd med två små hus, möjligen motsvarande två envåningsbyggnader på var sida om dagens körport. Förmodligen byggdes en andra

våning på omkring 1840.

Samfundet S:t Erik lät 1917 göra en inventering med vissa uppmätningar av fastigheten. Bostadshusets bottenvåning bestod då av två rum norr om körporten och tre i söder. Det fanns två trapphus på gårdssidan utanför bostadshuset. Vindsvåningen nåddes via en inre trappa i husets södra del. Två kakelugnar omnämns i inventeringen, en slät grön och en rund rödmarmorerad. Gården var kringbyggd av en våning höga längor med tegeltak. Längorna innehöll bodar och en lägenhet med bakugn. När Andréegatan drogs fram revs gårdsbebyggelsen men trapphusen stod ännu kvar på den smala, återstående delen av gården.

Fastigheten förvärvades av staden 1924. Under 1940-talet skedde vissa förändringar, bland annat renoverades köken och wc sattes in. Enligt den bevarandeplan som lades fram 1954 skedde en större renovering omkring 1960. Interiörerna anpassades till tidens krav på en modern bostadsstandard medan fasaderna behöll sin ålderdomliga karaktär. De yttre trapphusen revs. De flesta fönster byttes, men med samma spröjsindelning som i de äldre fönstren.

KAKELUGNEN FRÅN 1700-TALET HAR ETT
UPPREPNINGSMÖNSTER AV GRÖNA BLOMMOR.
FOTO: J. MALMBERG.

BYGGNADSBESKRIVNING

Exteriör

Halsen 11 är ett två våningar högt bostadshus av trä med fasader av stående panel och tegeltäckt mansardtak. Byggnaden har långsida och huvudentré mot Breda Gatan. Mot Andréegatan, bakom huset, finns en cirka 4 meter bred gård utan bebyggelse.

Mot Breda Gatan har byggnaden fem fönsteraxlar med entréport i mittaxeln. Fasaden består av slät panel med pålagda lisener mellan fönsteraxlarna. Entréporten, som tidigare var körport in till gården, har slät omfattning krönt av en trekantsgavel buren av konsoler. Pardörren från omkring 1800 har övre fyllningar av horisontella, fasade brädor medan de undre är räfflade. Fönstren har två lufter, vardera indelad med spröjs till två eller tre rutor. Fönsterbeslagen är av äldre typ men tillkom liksom bågarna omkring 1960. Fönstren har omfattningar som kröns av utskjutande lister vilande på konsoler. I bottenvåningen finns fönsterluckor med liggande profilerade brädor. På det nedre takfallet finns tre takkupor. Byggnaden har två skorstenar.

Fasaden mot gården och Andréegatan är fem

fönsteraxlar bred med locklistpanel. Körporten i mittaxeln har en pardörr från omkring 1800 med två släta, utanpåliggande fyllningar per blad och runda, glasade ljusinsläpp i de övre partierna. Två enkeldörrar med glasad överdel finns i norr och söder, båda från 1900-talet. Samtliga dörrar och fönster har släta omfattningar. Fönstren mot gården har bytts ut omkring 1960 och har samma typ av beslag som de mot gatan. Taket har tre takkupor på det nedre fallet samt ett sentida takfönster.

Interiör

Den före detta körporten har markbeläggning av kalksten och panelklädda väggar och tak. En trätrappa från 1960 leder upp till de övre våningarna. På vindsvåningen finns ett trappräcke med snedställda spjälor, samtida med trappan. Lägenhetsdörrarna är äldre fyllnadsdörrar med senare pålagda skivor samt med gångjärn av samma typ som fönstren. I lägenheterna finns enstaka äldre detaljer bevarade såsom en rund rokokokakelugn med upprepningsmönster av gröna blommor och en äldre, murad spiskåpa.

GEMENSAMT ANSVAR FÖR VÅR LEVANDE HISTORIA

Byggnader och miljöer med stort kulturhistoriskt värde berättar alltid något väsentligt. Det kan handla om stadsutveckling, samhällsförändringar, arkitektur, stilideal eller hantverksmetoder, men också om hur människor har bott och inrett sina hem eller om de skilda livsvillkoren för olika sociala skikt. Att fastigheterna byggts om och moderniserats under årens lopp är en del av historien.

Vi och våra hyresgäster är tillfälliga brukare i ett långvarigt historiskt skede. Vi har ett gemensamt ansvar för att aktivt och på ett varsamt vis bevara de värdefulla miljöerna till framtida generationer. Varsamhet kan bland annat innebära att behålla äldre planlösningar och att vara rädd om inredningsdetaljer som paneler, dörrar, lister och kakelugnar. Anpassningar och förändringar kan ske, men utan att vi förvanskar oersättliga värden. Individuella bedömningar måste alltid göras från fall till fall. Vi ska inte glömma att stilar och behov skiftar över tiden. Det vi idag kan tycka vara otidsenligt kan av kom-

mande generationer upplevas positivt och värdefullt.

Att använda traditionella material som kalkputs eller oljefärg är också viktigt, liksom att utforma nya inredningsdetaljer så att de passar i miljön. Vid vanlig städning och rengöring måste vi ta hänsyn till att de material och ytskiktsbehandlingar som finns i husen – till exempel trä, kalksten, stuck, oljefärg, limfärg och linoleum – är ömtåliga och kräver särskild försiktighet. Även innergårdar och trädgårdar har sina särskilda förutsättningar och ska skötas och utvecklas så att karaktären bevaras.

Stadsholmen har samlat sina riktlinjer för fastighetsunderhåll i broschyren ”Ett stockholmskt kulturarv – att förvalta borgarhus och kåkar”. Alla hyresgäster har fått skriften, men den finns också på vår hemsida. Här finns också några konkreta råd om hur man som hyresgäst bäst vårdar de gamla husen och miljöerna. På Stockholms stadsmuseums hemsida finns allmän information om byggnadsvård, www.stadsmuseum.stockholm.se.

STADSHOLMEN

